

de Zelfzwichter

Vakblad I 2026/2

'Een molen is geen op zichzelf staand ding'

pagina 4 →

**Groningen Molenland!
De Groninger molenvisie
gelanceerd**

pagina 7 →

**Een Twentse glimlach in
Groningen**

pagina 10 →

**Erfgoed
Groningen**

Het Gilde van Molenaars
Afdeling Groningen

Certificaat van Verdienste

Als erkenning voor:

Martin Erik van Doornik

Als dank voor je bijna 45-jarige molenaarschap bij diverse molens in de provincie Groningen en je vele inhoudelijke en grafische bijdragen aan De Zelfzwichter. Daarnaast voor het inventariseren, behouden en bijhouden van molengegevens, eerst op papier en later digitaal.

21 april 2025

Inhoud

- 3 Voorwoord →
- 4 'Een molen is geen op zichzelf staand ding' →
- 7 Groningen Molenland!
De Groninger molenvisie gelanceerd →
- 10 Een Twentse glimlach in Groningen →
- 15 Martin van Doornik over zijn afscheid als molenaar →
- 17 Molenonderhoud →
- 19 Ander molennieuws →
- 22 Uit het Groninger Molenarchief →
- 23 Uit de Groninger molenwereld →
 - Afdeling Groningen van het Gilde van Molenaars

Het Groninger Molenarchief is gevestigd bij Erfgoed in Groningen Raadhuisstraat 3, 9988 RE Usquert 0595 - 74 93 30
Op de website www.groningermolens.nl vindt u een overzicht van bestaande en verdwenen molens, met een algemeen verhaal per molen, afbeeldingen en archiefstukken.

Zelfzwichter

Een wieksysteem met kleppen die automatisch openen en sluiten afhankelijk van de wisselende windkracht. Eén van de verbeteringen ten opzichte van de oudhollandse zeilwieken.

COLOFON

De Zelfzwichter

Jaargang 30, nummer 2

Augustus 2026

ISSN 1877-7732

Losse nummers: 4 euro plus porto

De Zelfzwichter verschijnt in 2026 in de maanden april, augustus en december.

DONATIES

Minimaal 20 euro per jaar

Erfgoed in Groningen

Raadhuisstraat 3, 9988 RE Usquert

0595 - 74 93 30

www.erfgoed Groningen.nl

Rekeningnummer: NL32 TRIO 0784

8534 28

REDACTIE

Herman Bröring, Paul Casteleijn,
Johan van Dijk, Ids van der Honing,
Bert Steenhuizen, Margreet Versteeg
eindredacteur Thea Pol
thea@erfgoed Groningen.nl

Aan dit nummer werkten mee:

Hansmaarten Bolle, Nina van den Broek,
Martin van Doornik, Frank Houwaard,
Sjoerd van Soelen, Maarten de Vries

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen in te korten en/of aan te passen. Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Vormgevingsconcept Gerard de Vries
Opmaak Bert Holtkamp
Printwerk Scholma Print & Media
Sluitingsdatum 21 november 2026
kopij 2026/3

◀ De Noordstar Noordbroek
Martijn Scholtens

Voorwoord

Poldermolen Zeldenrust Westerwijtwerd
Beeld: Jelte Oosterhuis

Afgelopen voorjaar verscheen voor het eerst een publieksversie van De Zelfzwichter. Deze editie is een uitgave in een serie van publieksuitgaven van Erfgoed in Groningen. Zo geven wij al een aantal jaren een tijdschrift over de Groninger orgels uit. Klankjuwelen is de afgelopen uitgegroeid tot een middel om belangrijk cultureel erfgoed in onze provincie onder de aandacht te brengen van een breed publiek. Aan het eind van het jaar publi-

ceren wij het tijdschrift *Moi!* waarin de streektaal centraal staat. En vanaf volgend jaar willen wij ook een uitgave over de musea realiseren. Op deze manier hopen wij het publiek op een toegankelijke manier te informeren over de waarde van ons erfgoed en dat het de moeite waard is om het te beschermen.

Wat De Zelfzwichter betreft: vanaf dit jaar maken wij nog steeds drie nummers maar anders dan voorgaande jaren komen er naast de publieksuitgave ook twee zogenaamde vakbladen uit. Daarnaast is het tweede nummer geen digitale uitgave meer maar verschijnt ook dit nummer op papier. In dit eerste vakblad, dat vooral bedoeld is voor de molenaars, moleneigenaren, molengidsen (en dat overigens ook 'gewoon' door andere belangstellenden gelezen kan worden), onder meer aandacht voor het belang van molenbiotopen in omgevingsplannen.

Meer beleid in dit nummer. De Groninger Molenvisie, samengesteld door een werkgroep vanuit het platform moleneigenaren, werd op 12 juni jongstleden bij molen De Ster in Winsum gepresenteerd. In deze visie wordt verwoord hoe zowel de erfgoedwaarden als de landschappelijke en maatschappelijke waarden van de 92 monumentale molens in onze provincie veel beter benut, beschermd en beheerd kunnen worden.

Daarnaast een interessant verhaal over de bewogen geschiedenis van molen Hunsingo in Onderdendam. De auteur heeft uitgebreid onderzoek gedaan en verhaalt daarover in dit nummer.

Verder een terugblik door molenaar Martin van Doornik, die na ruim veertig jaar molenaarschap besloot te stoppen.

Ook in dit vakblad de vertrouwde rubrieken Molonderhoud, Ander Molennieuws, Uit het Groninger Molenarchief en de Groninger Molenwereld met nieuws van het Gilde.

Namens de redactie wens ik u veel leesplezier.

Reacties en kopij zijn welkom:

info@erfgoedingroningen.nl

Met vriendelijke groet,
Thea Pol, eindredacteur

'Een molen is geen op zichzelf staand ding'

Annemiek Hoesen en Joep Gründemann over het belang van molenbiotopen in omgevingsplannen

Tekst: Nina van den Broek

Beeld: Robin Huisman

De invoering van de Omgevingswet betekent een fundamentele verandering voor het vastleggen van ruimtelijke regelgeving. Waar een gemeente voorheen tientallen bestemmingsplannen opmaakte, komt er nu één integraal omgevingsplan voor het gehele grondgebied waarin alle regels over de fysieke leefomgeving zijn vastgelegd. In plaats van te zoeken in verschillende documenten vind je als burger, bedrijf of professional voortaan alle relevante lokale regels op één plek. Annemiek Hoesen en Joep Gründemann vertellen over het belang van een goede verankering van de molenbiotopen in omgevingsplannen.

Joep Gründemann en
Annemiek Hoesen voor de
Vestingmolen in Bourtange

Commotie

Annemiek Hoesen was van 2021-2026 wethouder van de gemeente Midden-Groningen met onder meer erfgoed en vrijetijdseconomie in haar portefeuille. Sinds dit jaar is ze directeur van de Vesting Bourtange.

Joep Gründemann is vrijwillig molenaar, biotoopwacht en verbonden aan de Molenwerkgroep Oost-Groningen. Onderwerp van het gesprek zijn de drie molens aan de Groenedijk in Slochteren: de Fraeylemamolen, Molen van de Groote Polder en De Ruiten. Ze werden in het verleden gebruikt voor de bemaling van de polders rondom Slochteren. De molens zijn in eigendom van de Molenstichting Midden- en Oost-Groningen (MsMOG) en worden onderhouden door vrijwillige molenaars. Samen vormen ze een karakteristiek lint dat door Annemiek niet voor niets wel eens het 'Kinderdijkje van Slochteren' wordt genoemd. De rijksmonumentale status van de molens garandeert echter niet dat de molens altijd goed beschermd zijn tegen bedreigende ruimtelijke ontwikkelingen. Zo werden kortgeleden in de directe omgeving van Molen de Groote Polder en De Ruiten bomen geplant en bij de Groote Polder ontstond tevens onrust over woningbouwplannen aan de Verlengde Veenlaan, dwars op de Groenedijk. Na overleg tussen de MsMOG en de gemeente Midden-Groningen zijn beide kwesties opgelost: de bomen worden nog dit jaar verplaatst en voor de geplande woningen aan de Verlengde Veenlaan gaat de gemeente niet afwijken van de maximale bouwhoogte zoals deze is vastgelegd in het omgevingsplan. Daarmee doet de gemeente Midden-Groningen recht aan de molenbiotoop. Jan Jakob Boersma, bestuurslid van MsMOG, ziet wat dat betreft een positieve ontwikkeling: 'Ook bij grotere ontwikkelingen zoals die nu gaande zijn in het centrum van Harkstede maken we ons er samen met het dorp en de betrokken gemeenten sterk voor dat de molenbiotoop van Stel's meulen gerespecteerd wordt zodat deze van cultuurhistorische en toeristische waarde kan blijven.'

Duidelijke regels

'Dat laat zien dat het wel degelijk opgelost kan worden', zegt Annemiek, 'maar dan moet iedereen wel alert blijven.' Joept vult aan: 'En het toont het belang van de borging van molenbiotopen in omgevingsplannen. Want als dat niet gebeurt, dan kan een gemeente zomaar een hoge flat naast een molen bouwen.' Dat klinkt enigszins overdreven, maar de kern is wel degelijk serieus. Zonder duidelijke regels en goede communicatie ontstaat ruimte voor ontwikkelingen die de werking van een molen blijvend aantasten. Vanuit haar rol als wethouder heeft Annemiek ervaren hoe verspreid de verantwoordelijkheden zijn over verschillende afdelingen. Zelf was zij als wethouder niet rechtstreeks betrokken bij bovengenoemde kwesties; deze kwamen terecht bij Ruimtelijke Ordening en Handhaving. 'Je kunt niet automatisch aannemen dat iedereen weet wat een molen nodig heeft.' Juist daarin kan het omgevingsplan van toegevoegde waarde zijn: 'Eén plek waar alle betrokken partijen inzicht krijgen in de biotoop en de te beschermen cultuurhistorische en landschappelijke waarden.'

Vaak wordt woningbouw als de grootste bedreiging voor molens gezien, maar bomen vormen minstens zo'n groot probleem. 'Kijk maar eens naar foto's van de Vesting Bourtange in 1970', zegt Joep. 'Je ziet daar een paar kleine boompjes. En kijk nu eens hoe groot die bomen zijn.' Hij pleit

er daarom voor dat bij vergunningverlening voor bouwplannen ook aandacht wordt besteedt aan toekomstige beplanting. 'Een rode beuk is prachtig, maar zo'n boom kan uiteindelijk dertig meter hoog worden.'

Vrijwilligers houden het draaiende

Tijdens haar wethouderschap ontdekte Annemiek steeds meer de waarde van erfgoed en van molens in het bijzonder. Ze realiseerde zich dat het onderhouden van molens niet alleen een kwestie is van geld, maar vooral afhankelijk is van de inzet van vrijwilligers. 'Samen houden zij de molen draaiende. Daarom zijn molenorganisaties zoals de MsMOG onmisbaar, óók vanwege hun niet af latend enthousiasme.' Annemiek lacht: 'Als ze me tijdens mijn wethouderschap gevraagd hadden molenaar te worden had ik geen 'nee' durven zeggen.' Joep kan daar helemaal inkomen: 'Het is een virus. En gelukkig hebben ze daar nog niets tegen gevonden.'

Joep ziet dagelijks wat een draaiende molen betekent. Vooral in de vesting Bourtange merkt hij hoe bezoekers reageren. Als de molen stilstaat lopen de mensen er gemakkelijk aan voorbij, maar zodra hij draait blijven ze stilstaan en komen ze een kijkje nemen. Daarmee zijn ze minstens een kwartier langer in de vesting – goed voor de beleving van erfgoed én voor de lokale economie. Vaak hoort Joep van bezoekers dat ze nog nooit in een molen zijn geweest. Een opmerkelijk gegeven als je bedenkt hoe belangrijk de molens voor het verhaal van Nederland zijn: 'Zonder windmolens waren we misschien wel een ontwikkelingsland geweest.'

Bestuurlijke betrokkenheid

Voor Joep is de belangrijkste boodschap dat een molen nooit los kan worden gezien van zijn omgeving: 'Een molen is geen op zichzelf staand ding.' Niet alleen het gebouw verdient bescherming maar ook de windvang, de zichtlijnen, het omringende landschap en de geschiedenis die ermee verbonden is. Vanuit zijn rol als biotoopwacht brengt hij op verzoek van moleneigenaren in kaart welke ontwikkelingen verstorend kunnen werken

op de windvang of zichtbaarheid van een molen. 'Een biotoopwacht kan adviseren over de gevolgen voor de molen, maar die adviezen zijn niet bindend. Je komt pas tot daadwerkelijke bescherming als de regels hiervoor goed zijn vastgelegd in het omgevingsplan.'

Annemiek noemt daarnaast het belang van betrokkenheid. 'Je moet als bestuurder niet achter je bureau blijven zitten want dan mis je een belangrijk deel van het verhaal.' Het begint volgens haar met het bezoeken van het erfgoed in je eigen gemeente. 'Als je het zelf beleeft en ervaart en ziet hoeveel vrijwilligers zich met hart en ziel inzetten voor het behoud ervan, dan voel je ook sterker de motivatie om als bestuurder daarin bij te dragen.' Aandacht voor dit unieke erfgoed is essentieel. En dat kan op vele manieren, via sociale media, open dagen, excursies maar ook door gesprekken met bestuurders en ambtenaren. Want uiteindelijk moeten zij ervoor zorgen dat de molenbiotopen goed worden vastgelegd in omgevingsplannen. En wat dat laatste betreft zien beiden dat daar nog veel werk te doen is. 'Er zit soms ook nog teveel ruimte in', concludeert Annemiek.

De Omgevingswet is een kans voor gemeenten om erfgoed te beschermen, maar die bescherming ontstaat niet vanzelf. Daarvoor zijn kennis, bewustwording én bestuurlijke betrokkenheid nodig.

Groningen Mollenland!

De Groninger molenvisie gelanceerd

Tekst: Hansmaarten Bolle en Johan van Dijk

Beeld: Kim van Steenwijk

Tijdens een feestelijke bijeenkomst in molen De Ster in Winsum op 12 juni jongstleden werd de aftrap gegeven voor het Groninger Molenweekend, werd een fietsroute met podcast gepresenteerd en werd molen De Vriendschap, even verderop in het dorp gelegen, na een restauratie weer in bedrijf gesteld. Wellicht de belangrijkste en ook meest serieuze aanleiding van de bijeenkomst was evenwel de presentatie van de Groninger molenvisie, samengesteld door een werkgroep vanuit het platform moleneigenaren. De provincie Groningen heeft met 92 monumentale molens waardevol erfgoed in handen, maar zowel de erfgoedwaarden als de landschappelijke en maatschappelijke waarden kunnen veel beter benut, beschermd en beheerd worden. Dat vraagt van de provincie, van de gemeenten en van de moleneigenaren voldoende aandacht, extra inspanningen en nauwere samenwerking.

Gert Scholtens, Jan Oomkes en Johan van Dijk lichten de Molenvisie toe

Het platform moleneigenaren

Erfgoed in Groningen heeft onder meer als taak het ondersteunen van erfgoedorganisaties. Voor de molens is dat het platform moleneigenaren. Het platform komt tweemaal per jaar bijeen en alle moleneigenaren in de provincie Groningen krijgen hiervoor een uitnodiging. Het is een gevarieerd gezelschap van 23 verschillende eigenaren. Dat zijn diverse stichtingen, een aantal gemeenten, een waterschap, een meerschapschap en enkele particulieren. Daarnaast participeren in het platform het Gilde van Molenaars (afdeling Groningen), de Molenwerkgroep Oost-Groningen, de vereniging De Hollandsche Molen en enkele adviseurs. Belangrijke gezamenlijke onderwerpen zoals onderhoud, financiën, veiligheid en biotoop worden in het platform besproken en soms door deskundigen toegelicht. Vanuit deze gevarieerde groep

Onthulling van de QR-code van de podcast en fietsroute door Roeli Broekhuis en Tom Tieman

is het initiatief gekomen om de huidige staat van de Groninger molenwereld in kaart te brengen, de belangrijkste vraagstukken te schetsen en vooral om de blik op de toekomst te richten.

De Groninger molenwereld anno 2026

Centraal staan natuurlijk de 92 Groninger molens zelf; hier draait het letterlijk en figuurlijk allemaal om. Molens zijn niet alleen erfgoed; ze vormen een groot deel van de identiteit en de aantrekkelijkheid van de dorpen en het landschap en vervullen een belangrijke rol voor het toerisme, de vrijetijdsbesteding en het culturele leven. Molens trekken jaarlijks veel bezoekers, niet alleen tijdens de Nationale Molendagen, het Groninger Molenweekend en de Open Monumentendagen. Het hele jaar door stappen wandelaars en fietsers bij molens naar binnen, nieuwsgierig naar de werking van deze mooie oude machines.

Met veel kunst en vliegwerk slagen de eigenaren erin om de staat van onderhoud redelijk op peil te houden, al houden de financiële mogelijkheden echt niet over om dat grondig en professioneel te kunnen blijven doen.

Dankzij vooral een grote groep actieve vrijwilligers zijn de meeste molens levend erfgoed. Er wordt regelmatig gedraaid, gemalen, gepeld en gezaagd. Belangrijk zijn uiteraard de gediplomeerde molenaars. Andere vrijwilligers dragen evenzeer hun steentje bij, zoals molengidsen, instandhouders en winkelmedewerkers. En natuurlijk ook vrijwillige stichtingsbestuurders en betrokken gemeentebesturen. Met elkaar zorgen zij ervoor dat de molens in goede staat blijven, regelmatig draaien en bezoekers ontvangen. Ook de vele bezoekers, een aantal sponsors en particuliere fondsen dragen bij aan het behoud en gebruik van dit belangrijke Groningse erfgoed.

Groningen is bij uitstek een molenprovincie. De unieke waarde van de 92 monumentale molens is van groot belang, als waardevol erfgoed, maar ook met hun landschappelijke waarde en de economische, culturele en toeristische potentie die ze hebben. De kunst is om hieraan invulling te geven met een gezamenlijke visie.

Vraagstukken voor een gezonde toekomst

Met het oog op de toekomst wordt in de molenvisie een aantal thema's besproken.

Allereerst is de omgeving, ofwel het molenland-schap waarin de molens staan, van groot belang. Zowel de windvang als de landschappelijke waarde spelen hierin een belangrijke rol. De bescherming van de biotopen tegen ongewenste ruimtelijke plannen en onvoldoende groenbeheer vraagt zeker om extra aandacht en een actieve overheid. Ook moeten we ervoor zorgen dat er in de toekomst voldoende mensen zijn om ervoor te zorgen dat de molens blijven draaien. Nu is het aantal molenaars nog redelijk op peil, maar vergrijzing is ook de molenwereld niet vreemd.

Op de een of andere manier moeten we daarnaast het hoofd bieden aan de beperkte capaciteit van ervaren en deskundige ambachtelijke molenmakers. Vooral jongeren moeten we enthousiast maken om te kiezen voor een vak in het erfgoedonderhoud!

De komende jaren blijft het ook zoeken naar een gezonde financiële basis voor beheer, onderhoud en exploitatie van de molen.

Het valt bovendien niet mee om vrijwillige bestuurders te vinden voor de molenorganisaties. Het financieel beheer en de verantwoording zijn complex en vergen de nodige professionaliteit. Er zijn eveneens zorgen over de stijgende kosten van onderhoud en restauraties, en de noodzaak om steeds meer 'eigen bijdragen' te vinden om de kosten te dekken. Bestuurders moeten bovendien goed zicht hebben op de juridische en wettelijke zaken en op hun verantwoordelijkheid rond de veiligheid. Eigenaarschap en bestuurbaarheid zullen de komende jaren dan ook zeker aandacht vragen.

Groningen Molenland!

De molenvisie is een pleidooi om de schouders eronder te zetten, vooral gezamenlijk met alle betrokkenen, overheden, eigenaren en financiers. In de molenvisie worden vijf pijlers geschetst onder de toekomst: beschermen, benutten, beleven, betrekken en verbinden. Voor elk van de

pijlers worden ook concrete actiepunten aangedragen.

In de molenvisie wordt een beroep gedaan op de provincie en de gemeenten om hun taken vanuit de Erfgoedwet en de Omgevingswet voor molens extra aandacht te geven. Tegelijkertijd wordt een beroep op hen gedaan dit niet te beperken tot de erfgoed-invalshoek, maar vooral ook meer integraal de maatschappelijke samenhang met toerisme, vrijetijdsbesteding, cultuur en economie te erkennen en te belonen.

De opstellers van de Groninger molenvisie gaan de visie vertalen naar een programma voor de komende jaren en hierover in gesprek met alle instanties.

Kortom, met elkaar de molens letterlijk en figuurlijk nadrukkelijk op de kaart zetten om Groningen Molenland! beter uit de verf te laten komen, want die potentie heeft onze prachtige provincie.

Zie voor de Groninger Molenvisie de website van Erfgoed in Groningen: www.erfgoedingroningen.nl

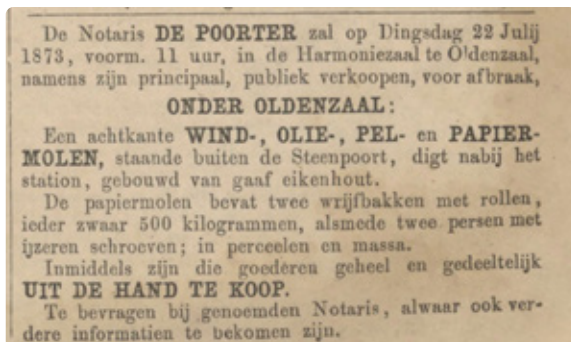
Een Twentse glimlach in Groningen

De omzwervingen van een Overijssels achtkant door drie provincies

Tekst en beeld: Maarten de Vries

Zicht op molen Hunsingo in
Onderdendam

In 2008 werd in Onderdendam molen Hunsingo herbouwd. Daarbij werd het houten achtkant gebruikt van molen Slaghekke uit Rijssen, die was gebouwd in 1896. Al langere tijd bestond het vermoeden dat dit achtkant nog ouder was. Maar het spoor leek dood te lopen in 1896.

Het archief over de Rijssense molen bevat twee aanwijzingen. In 1937 schreef molenaar Slaghekke aan vereniging De Hollandsche Molen: 'Onze molen is gebouwd in 1896, het bovenste achtkant was echter toen al van een oude molen, zij is genoemd De oude molen en is de grootste molen van Twente (...).'

In 1943 gaf de Duitse bezetter opdracht alle molens in ons land te inventariseren, omdat men op

zoek was naar extra productiecapaciteit voor onder andere meel. Deze Rijksinventarisatie noemt als herkomst van molen Slaghekke: 'gedeelten van een papiermolen uit Apeldoorn.' Er is maar één windpapiermolen in Apeldoorn bekend: de achtkante beltmolen De Halve Maan. Oorspronkelijk kwam deze uit Oldenzaal.

1763: beltmolen gebouwd in Oldenzaal

Deze molen aan de Spoorstraat was aanvankelijk een olie- en pelmolen, later werd hij ook ingericht als papiermolen. Toen een bierbrouwer hem overnam, kreeg de molen dezelfde naam als diens bierbrouwerij: De Halve Maan. Ook kreeg het geproduceerde papier een halve maan als watermerk.

Het was de enige windpapiermolen in Twente. De verdiensten waren wisselvallig, door perioden van waterschaarste en illegale handel in de grondstof van de papierfabricage (sluikerij van lompen). De Oldenzaalse papierproductie bleef van bescheiden omvang, vergeleken met die van de waterrad-papiermolens bij Ootmarsum. In 1874 werd De Halve Maan voor afbraak verkocht. Dit was tevens het einde van de papierindustrie in Oldenzaal.

Papierfabriek „De Halve Maan” te Apeldoorn zooals deze was in 1883, van voren gezien.

A

Door wind gedreven INDUSTRIEMOLENS	GEMEENTE RIJSSEN
1 Naam van den molen.	"De oude molen".
2. Ligging: plaatselijke aanduiding, kadastrale aanduiding.	Rijssen, Molendijk 3 Sectie F 402
3. a. Naam en adres van den eigenaar. b. Zoo deze den molen niet zelf in gebruik heeft, ook naam en adres van den huurder of gebruiker.	H. Slaghekke -----
4. a. In welk jaar is de molen gebouwd? b. Heeft hij steeds op zijn tegenwoordige plaats gestaan? c. Zoo neen, van waar is hij dan afkomstig? d. Is hij verbouwd? Zoo ja, wanneer?	1896 ja gedeelten van een papiermolen uit neen Apeldoorn

1874: verplaatsing naar Apeldoorn

In 1874 kreeg de papierfabriek aan het Apeldoorns kanaal toestemming om een windmolen te bouwen en kocht hiervoor de molen uit Oldenzaal. De molen behield zijn naam en De Halve Maan werd ook de naam van de papierfabriek. De fabriek beschikte over drie energiebronnen voor de papierproductie: waterkracht, stoom en wind. De waterradmolen gebruikte overvloedig water van het Apeldoorns kanaal als aandrijving.

Aan het einde van de negentiende eeuw schakelde de fabriek volledig over op stoomkracht. Daarmee werd de windmolen overbodig. In 1895 werd hij voor afbraak (ter amotie) verkocht.

Net als in Overijssel waren ook in Gelderland waterpapiermolens ver in de meerderheid. Van de 175 bekende Gelderse papiermolens waren er slechts 11 windmolens.

Zowel in Oldenzaal als Apeldoorn was De Halve Maan een beltmolen. Het was daarmee in ons land de enige bekende beltpapiermolen ooit. Er hebben wel enkele grondzeiler-papiermolens gestaan, maar ook dit waren uitzonderingen: stellingmolens vormden de overgrote meerderheid van alle Nederlandse papiermolens.

1896: verplaatsing naar Rijssen

Met het achtkant van de Apeldoornse beltmolen werd in Rijssen een stellingmolen gebouwd. De koren- en pelmolen van Slaghekke maalde op windkracht totdat in 1934 de kosten te hoog werden. Toen ging men over op motoraandrijving. In

1940 of 1941 werden stelling en roeden verwijderd en later ook de kap. In 1997 werd het achtkant verwijderd en overgedragen aan de molenstichting van Onderdendam. De Rijssense molenaarsfamilie noemde hun molen liefkozend 'de glimlach van Twente' en dat is, toevallig of niet, ook de bijnaam van Oldenzaal...

2008: herbouw molen in Onderdendam

Het achtkant van molen Slaghekke werd gebruikt voor de herbouw van stellingkorenmolen Hunsingo in Onderdendam. De meeste achtkantstijlen, legeringsbalken en korbelen waren nog bruikbaar, andere balken moesten vervangen worden. De Onderdendamse molen was in 1939 tot stellinghoogte gesloopt. Dankzij Molenstichting Onderdendam pronkt hij nu weer in volle glorie. En het achtkant bewaart de herinnering aan de molens Slaghekke en De Halve Maan.

Geraadpleegde bronnen:

Bosch, W (z.d.). Papiermolen in Oldenzaal De Halve Maan. Geraadpleegd op 31 maart 2026, van <https://papiergeschiedenistwente.nl/halve%20maan.htm>

Bouwmeester, F (z.d.). Bedrijven, herinneringen van toen Noord-Apeldoorn. Geraadpleegd op 31 maart 2026, van <https://www.noordapeldoorn-historie.nl/bedrijven-herinneringen-van-toen-noord-apeldoorn>

Slagman, D (2024). De pelmölle en andere Rijssense molens. Havezate Kroniek voorjaar 2024 pag. 10-11

Stichting cultureel erfgoed Enschede (2018). Pré industriële monumenten: papiermolens in de Eurogio. Geraadpleegd op 26 mei 2026, van <https://cultureelerfgoedenschede.nl/wp-content/uploads/2018/04/pre-industriële-monumenten-papiermolens.pdf>

"Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant". Zwolle, 05-07-1873. Geraadpleegd op Delpher op 26-05-2026, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMHCO01:000066509:mpeg21:p003>

"Apeldoornsche courant". Apeldoorn, 28-09-1895. Geraadpleegd op Delpher op 26-05-2026, <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=MMCDA02:000185265:mpeg21:p004>

<https://www.molendatabase.nl/molens/ten-bruggencate-nr-02720-a?paging=true>

<https://www.molendatabase.nl/molens/ten-bruggencate-nr-10208>

<https://www.molendatabase.nl/molens/ten-bruggencate-nr-01022>

<https://www.molendatabase.nl/molens/ten-bruggencate-nr-00458>

<https://www.molendatabase.nl/molens/dashboard>

https://zoeken.allmolens.nl/detail.php?nav_id=1-1&index=17&imgid=147499031&id=1

MOLENSTEENMAKERIJ

**HANS
TITULAER**

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-stentjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

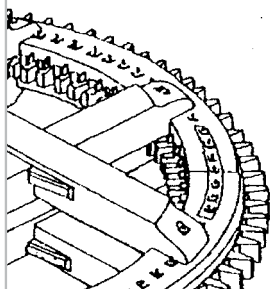
Mulder Pot - Kropswolde
Molenwinkel en Webshop

Broodmeel | Bakmixen | Bakbenodigdheden
www.molenumulderpot.com

**Aannemers-Restauratie &
Molenmakersbedrijf**
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4a, 9677 TW Heiligerlee. +0031(0)597 - 591660
info@molemavof.nl www.molemavof.nl

**Het Groninger
Landschap**

Steun de molens van Het Groninger Landschap
Word Beschermer

www.groningerlandschap.nl/beschermer of bel (050) 313 59 01

Martin van Doornik over zijn afscheid als molenaar

Tekst en beeld: Martin van Doornik

Afgelopen april stopte Martin van Doornik na 44 jaar als molenaar. Tijdens een feestelijke avond in de molenshuur naast molen De Noordstar in Noordbroek werd afscheid genomen van Martin en kreeg hij een blijk van waardering van De Hollandse Molen en het eerste Certificaat van Verdienste van het Gilde van Molenaars, afdeling Groningen. Taeke Overdijk las onderstaand verhaal van Martin voor tijdens deze avond. Hieronder het verhaal van de 'gepensioneerde' molenaar.

Mijn naam is Martin Erik van Doornik. Geboren en opgegroeid in Blaricum, in dezelfde straat waar mijn latere vrouw Jeannette ook heeft gewoond. Na het te jong overlijden van mijn ouders had ik een moeilijke tijd, het ouderlijke huis verlaten en probeer maar eens woonruimte in het dure en volle Gooi te vinden.

De Jonge Hendrik

Op 22 april 1976 verhuisde ik naar de provincie Groningen. Ik had een leuk huisje in Den Andel met uitzicht op molen De Jonge Hendrik die toen dagelijks in bedrijf was door Tiddo Muda. Ik kwam daar geregeld kijken. In deze molen lag een foldertje van het Gilde van Vrijwillige Molenaars waar je een molenaarsopleiding kon volgen. Voor een dove is het natuurlijk niet gemakkelijk om iets in de maatschappij te bereiken. Ik kon mijn vader, die een eigen kapperszaak had, niet opvolgen. Heb er voor geknukt, ik wilde iets betekenen. De gesloten wereld van dove mensen is eigenlijk niks voor mij. Openknallen, integreren in de horende maatschappij.

Opleiding

November 1981 kwam ik bij Bernard Dijk in de leer, die mij wel had aanvaard. Aangezien ik vooral de theorielessen niet goed kon volgen, ging ik het gemis compenseren door alle weekeindes, vakanties en vrije dagen op mijn fiets andere molens te bezoeken en eventueel draaien. Totaal 150 molens tijdens mijn opleiding met 372 draaiuren (!). Ook inclusief het buitenland, zoals De Zwaan in Amerika. Vaak heel gastvrij: 'Ga je binnenkort examen doen?' zei een wip-molenaar in Warmond. 'Hier is het vangtouw, laat maar eens zien wat je kunt.' Hetzelfde gebeurde bij andere molens. De Valk in

Martin en zijn vrouw Jeannette met de Blijk van Waardering van De Hollandsche Molen

Leiden, een heerlijk ding om te draaien. Ook De Gooyer in Amsterdam en zo meer. Zeilen opgehangen op een Zaanse molen en een Noord-Hollandse binnenkruier.

Door mijn werk op een drukkerij met uitgeverij kon ik daar veel molenboeken bestellen met 40 procent korting! En een week stage bij Theodor Steenblock in Spetzerfehn. Het was hard werken van 07:00 tot 20:00 uur. Zo van het bed naar de molen. Het billen heb ik van hem geleerd. Man, wat een mooie tijd was dat. Geslaagd op 3 oktober 1983 op De Zwaluw in Hoogeveen, met de hoogste cijfers van de vier kandidaten.

Nadien draaide ik in Adorp, Zuurdijk, Anjum, Eenrum, Den Andel, Garmerwolde, Kolham en als laatste in Noordbroek. Verder maakte ik nog per fiets vakantietochten langs molens in Europa. Moest een molenaar eventjes weg, wil je op mijn molen passen of verder malen?

De praktijk

Ik heb ook vreselijke dingen meegemaakt.

- Tijdens een fietstocht kwam ik langs de molen van Sluis in Zeeland, die 60 enden draaide. Er was geen molenaar aanwezig! Er liepen veel bezoekers tot in de kap aan toe en geen afzettinghekjes op de stelling. Ik stuurde de mensen boven weg en zette de molen stil, daarna de kwestie aan de mensen van de VVV, die onder in de molen was gevestigd, uitgelegd. Om van te trillen.
- Een gebroken haak van de vangstok op een aan mij toegewezen molen en die rustte alleen op het luik in het achterkeuvelens.
- Totaal versleten kruineuten, zodat de voeghouten door de keerkuip waren ingesleten.
- Tijdens een klus liet ik per ongeluk een hamer vallen en die sloeg een gat in de dons balk. Bleek vermolmd te zijn. Als de wiedeweerga bouwstempels geleend om de dons balk te stutten. Stel je voor, wanneer de koningspil met spoorwiel en al naar beneden stortte....
- Een koebout, die door het verrotte voeghout heen was getrokken. Als ik dit niet had ontdekt.... Later ging de kap eraf.

- Op drie molens de bovenas opgetempeld.
- Een oude molenromp in Frankrijk opgemeten en getekend, reconstructies gemaakt. Daarover een bouwtechnisch rapport opgemaakt. Daar was de gemeente van onder de indruk en die liet de molen restaureren. Maar nog zonder wiken.

Allemaal zoveel meegemaakt. Onderhoud, de weersomstandigheden, vele zakken meel gemalen en verkocht. Wel bedroevend is dat in de loop van de afgelopen vier decennia veel mensen uit onze molenwereld, die ik heb gekend, zijn overleden. Zij maken ook deel van de herinneringen uit.

Ik wil de (Groninger) molenwereld hartelijk bedanken voor wat ik al die jaren heb meegemaakt en beleefd. Het heeft me enorm verrijkt. Daar kan ik wel boeken over schrijven.

Martins fiets voor molen De Zwaan in Holland, Michigan, USA

Molenonderhoud

Onderhoud molens gemeente Eemsdelta

Molen Aeolus Farmsum

Voor korenmolen **Aeolus** in Farmsum heeft de gemeente Eemsdelta het nieuwe wiekenkruis met gevlucht aanbesteed. Als alles volgens planning verloopt zal de molen later dit jaar weer veilig kunnen draaien.

Onderhoud molens gemeente Oldambt

Molen Edens Winschoten

Bij molen **Edens** bleek één van de blokken onderaan de lange schoren aangetast door houtrot. De molenbouwer heeft dit blok vervangen zodat de molenaars weer veilig kunnen kruien.

Molen Dijkstra Winschoten

Op 25 maart is de kap van molen **Dijkstra** teruggeplaatst, voeghouten en steunders zijn vervangen. Op 1 april zijn ook de nieuwe roeden gestoken. Op 8 mei is tijdens een barbecue met alle betrokkenen de molen weer draaiend aan de mulders opgeleverd.

NIEMAN MOLENBOUW ONDERHOUD • RESTAURATIE

Bezoekadres Wierumerschouwsterweg 17
9774 TE Adorp

Postadres Hoofdweg 156
9617 AL Harkstede
niemanmolenbouw@gmail.com
+31 6 20414397

Wieringa
bouwadvies

**SPECIALIST
IN MOLENS**

Wij helpen u graag met
advies en begeleiding bij
het behoud van uw molen.

Hoofdstraat W-4a
9951 CC Winsum

KRABBENDAM
RESTAURATIEWERKEN

06 543 85 374
info@krabbendamrestauratiewerken.nl

DISCUS
UW HUISDIEREN SPECIAALZAAK
Ekkelkamp

- * Tropische vissen, aquariums en benodigdheden
- * Hengelsport en benodigdheden
- * Vogels, vissen en knaagdieren
- * Hondensport, dierbenodigdheden
- * Dierverzorging en -apotheek
- * Paarden- en veevoeders
- * Klompen en laarzen

Fa. Ekkelkamp
Rijksstraatweg 135 Haren
tel. 050-535 02 15

Ander molennieuws

Oktober Kindermaand

Oktober Kindermaand stimuleert kinderen van 4 tot en met 12 jaar in oktober met hun ouders en/of grootouders activiteiten te bezoeken in culturele instellingen. In de weekenden in oktober maken kinderen op laagdrempelige wijze kennis met culturele instellingen door activiteiten waar zij gratis aan mee mogen doen. Ook molens doen mee. Meer informatie daarover is te vinden op de vernieuwde website van Erfgoed in Groningen.

Groninger Wind 2026:

Op donderdag 24 september vindt alweer de vierde editie plaats van Groninger Wind. Deze keer is de Hortus in Haren de plaats van handeling. Onder andere Gea Bijkerk, directeur van de Hortus, zal een lezing geven. Uiteraard speelt ook de nabijgelegen molen De Hoop een rol in het programma dat vanaf 13:00 uur van start gaat. Er is plek voor maximaal 50 deelnemers, dus vol is vol! Aanmelden kan door een mail te sturen naar info@erfgoedgroningen.nl

Groninger Molenweekend 2026

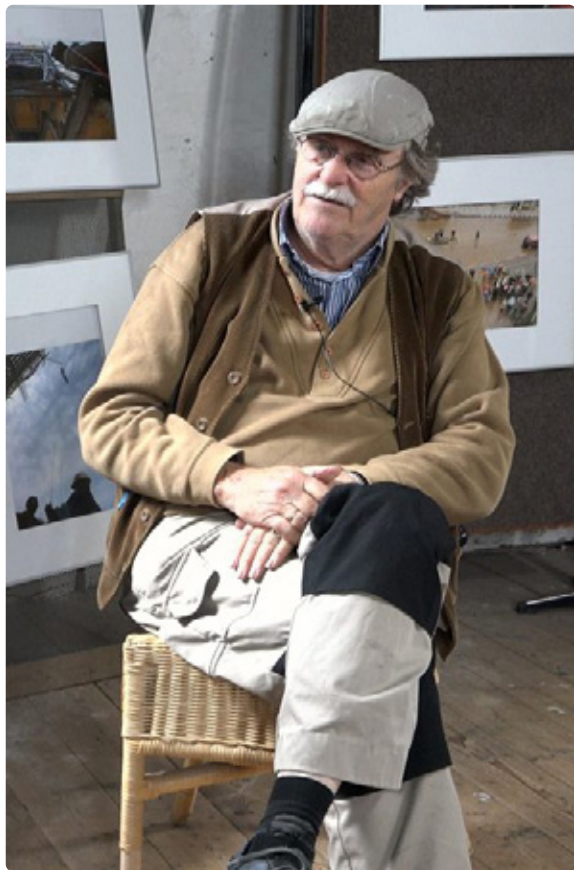
Op 13 en 14 juni vond het Groninger Molenweekend plaats. 57 molens waren geopend voor het publiek: sommige op zaterdag, andere op zondag en weer andere op beide dagen. Er werden rondleidingen verzorgd, op een enkele molen was zelfs een expositie ingericht.

Op vrijdag 12 juni vond de officiële start van het evenement plaats op beide Winsumer molens. Tevens werd daar de Groninger Molenvisie gepresenteerd. Daarover meer informatie elders in dit nummer.

De In Memoria in dit nummer zijn geschreven door Johan van Dijk

In memoriam: Jan Geert Kugel (1947-2026)

Beeld: archief Erfgoed in Groningen

Molen Edens in Winschoten, op een avond in maart. De Molenwerkgroep Oost-Groningen moet een quotum halen bij de ledenvergadering om een statutenwijziging door te kunnen voeren. Even voor aanvang komt verzwakt, maar vastberaden, Jan Kugel zijn volmacht geven. Hij houdt het niet vol om voor de hele vergadering te blijven en gaat na een kop koffie weer weg. Maar vastberaden is hij wel, hij komt terug in molen Edens! Helaas mag het niet zo zijn. Precies twee weken later, op dinsdag 24 maart overlijdt Jan Geert Kugel op 78-jarige leeftijd. Een week later bij zijn uitvaart in Winschoten nemen veel mensen afscheid van Jan,

waaronder heel veel collega-molenaars. De aula puilt uit, een waardig en emotioneel eerbetoon aan degene die bijna 20 jaar lang als molenaar en later ook instructeur aan molen Edens verbonden is geweest.

Jan komt op 3 september 1947 als jongste telg ter wereld in het gezin van de molenaar van Wagenborgen. Jan kon zich de molen niet meer in complete staat herinneren vertelde hij eens, maar het malen des te meer. Vaak hielp hij pa mee. Toch wordt het niet het molenaarsbestaan dat zijn carrièrepad zou vormen, maar wel de pedagogische academie. Na onder andere militaire dienst wordt Nieuwolda de plek waar 'meester' Kugel voor de klas staat in de openbare lagere school, later wordt hij ook directeur van de basisschool. Hier leert hij ook zijn grote liefde Carola kennen. Schoolreizen, toneelspelen, zingen, niet te vergeten de Grunneger toel en nog veel meer: Jan is iemand die zich op allerlei manieren zowel als actieve deelnemer als bestuurlijk voor de dorpsgemeenschap en ver daarbuiten inzet. Toch kruipt het molenaarsbloed waar het niet gaan kan en met het pensioen als stip op de horizon meldt Jan zich aan als lid van het Gilde van (Vrijwillige) Molenaars in 2004. Bij Bé Oomkens op molen Dijkstra krijgt hij de opleiding. Hun beider achtergrond als molenaarszoon zorgt voor een grote verbinding tussen de twee.

Op 7 mei 2007 slaagt Jan voor zijn molenaarsexamen op molen De Hoop in Garsthuizen. In Winschoten gaat hij Klaas Strijk op molen Edens ondersteunen. Na zijn pensionering in 2011 gaat Jan steeds meer tijd steken in de molens. Zijn didactische vaardigheden komen goed van pas bij het ondersteunen van het geven van instructie en gaandeweg neemt hij het geven van de theorielessen op de zaterdagochtenden in de winterperiode over. Maar ook bestuurlijk zit hij niet stil: hij wordt lid van het bestuur van de Molenwerkgroep, lid van het afdelingsbestuur van het Gilde én redactielid van De Zelfzwichter. Als Carola het oude weefgetouw in Openluchtmuseum Het Hoogeland

in Warffum weer aan de praat wil krijgen, meldt Jan zich ook aan als molenaar voor de kleine molen De David. En als oud-schoolmeester is Jan vele jaren een van de Groninger vertegenwoordigers van de halfjaarlijkse opleidingsraad van het Gilde in Utrecht, soms wat behoudend waar het de opleiding betreft, maar altijd open voor discussie en dialoog!

Enkele jaren geleden besluit Jan sommige taken af te stoten om meer tijd over te houden voor onder andere het motorrijden (al dan niet met Carola in de zijspan) en om kinderen en kleinkinderen in binnen- én buitenland op te zoeken. Praktijk-instructie en theorielessen blijft hij geven, al baalt hij ontzettend dat de roeden van molen Edens worden afgekeurd en hij naar andere molens uit

moet wijken om 'mio's' de fijne kneepjes van het vak te leren. De vreugde bij velen, en bij Jan in het bijzonder, is dan ook groot als molen Edens in het najaar van 2025 eindelijk weer kan draaien. Toch merkt Jan in dezelfde periode dat hij zich lichamelijk wat minder begint te voelen. Aan het einde van het jaar blijkt dat Jan ernstig ziek is. Aanvankelijk lijkt genezing nog mogelijk, maar dan komt begin 2026 toch het slechte nieuws dat zijn ziekte ongeneeslijk is. Hij laat echter het hoofd niet hangen, tot het echt niet meer gaat en Jan thuis in Nieuwolda op 24 maart overlijdt. Vele molens in de provincie worden in de rouwstand gezet en een groot artikel in het Dagblad van het Noorden herdenkt Jan. We zullen Jan ontzettend missen en onze gedachten blijven bij Carola, kinderen en kleinkinderen.

In memoriam: Aries Bolt (1949-2026)

Enkele dagen na zijn 77-jarige verjaardag overlijdt Aries Bolt uit Winsum op 5 april. 15 jaar lang was hij het vertrouwde gezicht van molen De Ster in zijn woonplaats. Na de opleiding op molen De Hoop in Garsthuizen bij Dick Wijchgel en het behalen van zijn getuigschrift (vrijwillig) molenaar op molen De Goliath in de Eemshaven in 2011 was hij vrijwel iedere zaterdag op De Ster te vinden. Meerdere malen weerhield zijn gezondheid hem om actief op de molen te kunnen zijn, maar elke keer krabbelde Aries er weer bovenop, tot het begin dit jaar niet meer ging. In februari lukt het Aries nog om bij een onderhoudsoverleg op de molen aanwezig te zijn en zelfs vanuit het ziekenhuis regelde hij nog dat de aanmelding voor de Nationale Molendag in orde kwam, helaas mocht hij die zelf niet meer meemaken. De Ster en vele andere molens op het Hogeland en omgeving stonden in de rouw voor Aries. We verliezen met hem een bevlogen en aangename molenaar en collega. Onze gedachten zijn bij zijn partner Joke.

Beeld: molen De Ster in Winsum waar Aries Bolt werkzaam was als molenaar

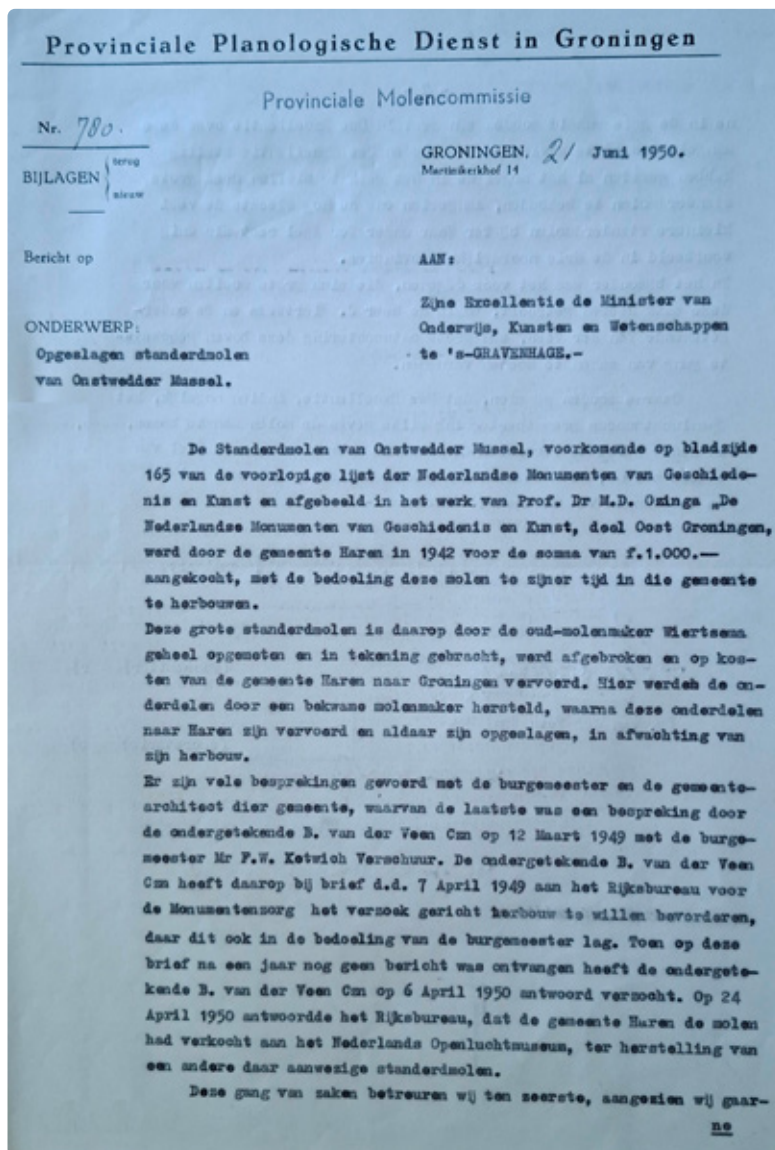
Uit het Groninger Molenarchief

Tekst en beeld: Frank Houwaard

Provinciale Molencommissie

Het Groninger Molenarchief heeft een twaalfstal archiefdozen in zijn bezit met stukken van de Provinciale Groninger Molencommissie. Hierin zitten onder andere de notulen van deze commissie, die vanaf 1949 functioneerde en die zich in de decennia daarna, tot in 1986 Stichting De Groninger Molen werd opgericht, met allerhande Groninger molenzaken bezig heeft gehouden en het behoud van de Groninger molens heeft gesteund. Prominent lid van de commissie was de bekende Groninger molendeskundige B. van der Veen Czn.

Interessant onderdeel van de archieven is de correspondentie over molens die (gedeeltelijk) verdwenen waren of dreigde te verdwijnen. En in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw waren dat er nogal wat! Een voorbeeld van een briefwisseling over dit onderwerp gaat over de standaardmolen van Mussel. Deze molen was daar in 1869 opgebouwd, nadat hij eerder in Peize (bouwjaar vóór 1607) en Eerste Exloërmond (1860-1869) had gestaan.

Berend van der Veen richtte zich in 1950 als voorzitter van de molencommissie in enkele brieven over de molen van Onstwedder Mussel tot de Minister van OKW (Onderwijs, Kunst en Wetenschap). Hierin vraagt hij hem de plannen om de opgeslagen onderdelen van deze molen te verkopen aan het Nederlands Openluchtmuseum te voorkomen. Of in ieder geval geen toestemming te geven de onderdelen te gebruiken voor herstel van andere molens maar de molen in zijn geheel te laten herbouwen. Eerder had de Gemeente Haren de molen in 1942 van molenaar Folkerts gekocht en hem door molenmaker Wiertsema zorgvuldig laten opmeten, in tekening brengen en vervolgens afbreken en opslaan. Dit met de bedoeling om hem later in Haren te herbouwen - wat op niets was uitgelopen.

Helaas voor Berend van der Veen en molenmaker Harm Wiertsema had hun beider inspanning de molen te behouden geen succes. In het antwoord van OKW lezen we, dat een keuring had uitge-wezen dat de opgeslagen delen na tien jaar sterk waren aangetast door 'houtworm en verstikking' en dat herbouw hierdoor niet meer mogelijk was.

Daarmee verdween een van de laatste standaardmolens van de provincie Groningen definitief van het toneel...

Uit de Groninger molenwereld

Gildenieuws van de afdeling
Groningen van het Gilde van
Molenaars

Examens

Op 31 maart nam de examencommissie van De Hollandsche Molen de voorjaarsexamens af op molen Fortuna in Noordhorn. De drie kandidaten slaagden allemaal. Wij feliciteren Corien Mechiel- sen uit Pieterburen, Henk Odijk uit Groningen en Peter Viet uit Ureterp met het behalen van hun getuigschrift. In juni heeft een drietal 'mio's' hun toelatingsexamen gehaald op molen De Kievit in Grijpskerk. Ze mogen dit najaar op naar het lande- lijke examens.

Digitale maalboekje

Het digitale maalboekje is sinds begin dit jaar de standaard om de maaluren voor 'mio's' bij te hou- den. Af en toe zijn er storingen of kinderziektes die een goede registratie van de uren tegenwerken. Mocht dit het geval zijn stuur dan even een mail naar afd-gr@gildevanmolenaars.nl en dan wordt dit doorgezet naar de beheerder van het digitaal maalboekje.

<https://maalboekje.gildevanmolenaars.nl/>

Gilde van Molenaars
Digitale Maalboekje

*molen De Hoop Haren
Beeld: Jelte Oosterhuis*